

**МАСШТАБУВАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ
ЧЕРЕЗ СФЕРУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ:
ПРАВОВИЙ ТА ІНФОРМАЦІЙНИЙ ВИМІРИ**

**SCALING UP REHABILITATION OPPORTUNITIES FOR WAR VETERANS
THROUGH THE SPHERE OF PHYSICAL CULTURE AND SPORTS:
LEGAL AND INFORMATION DIMENSIONS**

Матвійчук А. В.¹, Міщук І. В.², Мітчук О. А.³

^{1, 2, 3} *Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

¹ *ORCID: 0000-0002-0008-8589*

² *ORCID: 0000-0002-1491-161X*

³ *ORCID: 0000-0002-1011-7320*

Matviichuk A. V.¹, Mishchuk I. V.², Mitchuk O. A.³

^{1, 2, 3} *National University of Water and Environmental Engineering, Rivne, Ukraine*

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-1795.2025.19.4.14>

Анотації

Метою дослідження є обґрунтування потенціалу інституалізації фізкультури і спорту в контексті масштабування можливостей реабілітації ветеранів. В основі пропонованого дослідження – наукова позиція щодо особливого реабілітаційного потенціалу фізкультури і спорту та їхньої інфраструктури, який нині не використовується належним чином.

Результати. За результатами проведеного дослідження констатовано, що сучасна реабілітація є складно структурованим явищем, яке має різні форми реабілітаційної діяльності – медичну, фізичну та психологічну, що пов'язані між собою. Забезпечення якісної реабілітації у сучасній науці пов'язане із залученням різноманітних ресурсних можливостей. Зокрема, особливий реабілітаційний потенціал має сфера фізкультури і спорту та їхня інфраструктура. Обґрунтовано, що практичному розкриттю такого потенціалу сприятиме інституалізація фізкультури і спорту, тобто створення певної структурно-функціональної моделі, елементами якої виступають суб'єкти відповідної сфери, які в межах цієї моделі набувають нових функціональних можливостей.

Висновки. Залучення теоретичного концепту інституціоналізації і принципу суспільної взаємодії надають можливість сформулювати структурно-функціональну модель, у межах якої заклади фізичної культури і спорту набувають нові функціональні можливості у сфері реабілітаційної діяльності. Практична інституалізація відповідних закладів як нових ефективних суб'єктів сфери реабілітації передбачає внесення низки змін і доповнень у Закони «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні», «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» та «Про фізичну культуру і спорт», зміст яких розкрито у пропонованій статті. Новелізація вказаних нормативно-правових актів забезпечуватиме нову інституалізацію фізкультури і спорту, виходячи із завдань масштабування можливостей реабілітації ветеранів війни.

Ключові слова: реабілітація, ветерани, фізкультура і спорт, інституалізація, правовий та інформаційний супровід.

Purpose is to substantiate the potential for the institutionalization of physical culture and sports in the context of scaling up veterans' rehabilitation capabilities. The proposed research is based on the scholarly position that physical culture and sports, along with their infrastructure, possess a unique rehabilitation potential that is currently not being utilized properly.

Results. The study concludes that modern rehabilitation is a complexly structured phenomenon encompassing various interconnected forms of rehabilitative activity: medical, physical and psychological.

Ensuring high-quality rehabilitation in contemporary scholarship is linked to leveraging diverse resource capabilities. In particular, the sphere of physical culture and sports and its infrastructure hold a special rehabilitation potential. It is substantiated that the practical realization of this potential will be fostered by the institutionalization of physical culture and sports, meaning the creation of a specific structural and functional model. Within this model, subjects in the relevant field acquire new functional capabilities.

Conclusions. Applying the theoretical concept of institutionalization and the principle of social interaction makes it possible to form a structural and functional model in which physical culture and sports institutions gain new functional capabilities in the field of rehabilitation. The practical institutionalization of these facilities as new effective subjects in the rehabilitation sphere requires introducing a number of amendments and additions to the laws “On the Rehabilitation of Persons with Disabilities in Ukraine”, “On Rehabilitation in the Healthcare Sector”, and “On Physical Culture and Sports”, the content of which is revealed in the proposed article. The novelty of these legal acts will ensure a new institutionalization of physical culture and sports based on the goals of scaling up war veterans’ rehabilitation opportunities.

Key words: rehabilitation, veterans, physical culture and sports, institutionalization, legal and informational support.

Вступ. Російсько-українська війна, яка триває вже понад десятиліття, серед іншого має наслідком гостру потребу формування ефективної ветеранської політики. Вимірами успішності такої політики вважаються гідний рівень добробуту, активна участь і належна самореалізація ветеранів у житті держави, а також створення можливостей їхнього повернення до цивільного життя, що, очевидно, пов’язано із якісною реабілітацією. Уже сьогодні експертами Національного інституту стратегічних досліджень визнано, що «медичне забезпечення демобілізованих військовослужбовців є одним із ключових напрямів у їх соціальній реабілітації та реінтеграції» [2, с. 41].

Відповідно до даних, що є у відкритому доступі, в Україні загалом налічується понад 130 тисяч ветеранів і ветеранок з інвалідністю внаслідок війни. У Міністерстві у справах ветеранів України пояснюють, що інвалідності різних груп зумовлені різноманітними типами поранень, ушкоджень здоров’я, травм, контузій і каліцтв [16]. Усі вказані ветерани потребують медичної реабілітації, тобто відновлення функціональності організму, відновлення фізичної форми та нормалізації психічного стану.

Зауважимо, що за результатами дослідження reSCORE в Україні, яке було проведене під егідою ПРООН-АСТ та Центру сталого миру та демократичного розвитку (SeeD) за фінансування USAID, більшість українських ветеранів вказує на вплив фізичних поранень (травм) на процес адаптації

до цивільного життя – від незначного (31 % опитаних) до помірного й тяжкого (32 %) [7]. Мінімізації відповідного впливу сприяє саме якісна реабілітація, потреба у якій має стабільно зростаючий характер. Зокрема, соціологічні дослідження, що проводяться Українським ветеранським фондом [15], засвідчують, що за рівнем затребуваності після матеріальної підтримки друге і третє місце відповідно у ветеранському рейтингу потреб посідають саме медична та психологічна підтримка. Отже, проблематика теорії і практики реабілітації ветеранів російсько-української війни дедалі більше набуває актуальності.

До того ж, як твердять фахівці, «у повоєнний період важливість зазначеного напрямку для переважної більшості військовослужбовців лише посилиться, ураховуючи довготривалий вплив участі у бойових діях на здоров’я, як через поранення, негативні впливи інших чинників, так і через загострення чи виникнення хронічних захворювань» [3, с. 41].

В означеній ситуації зрозумілим є науковий інтерес до різних аспектів реабілітації ветеранів війни. Зокрема, у плані формування авторського погляду на проблему очевидне значення мали напрацювання таких дослідників, як-от О. Блавт, Р. Власенко, І. Гущук, Д. Мурашко, Я. Жаліло, Л. Клос, Г. Коваль, О. Ковальчук, К. Ніжейко, І. Пеша, Н. Тілікіна. Загальною позицією згаданих і багатьох інших дослідників є теза, що успішна соціальна реінтеграція пов’язана з комплексною реабілітацією – медичною, фізичною

та психологічною. «Реабілітаційні програми повинні бути адаптовані до специфічних потреб кожного ветерана, враховуючи індивідуальні травми, рівень фізичної підготовленості та особисті цілі відновлення» [10, с. 6]. Отже, актуалізується завдання напрацювання й легітимації різноманітних реабілітаційних програм, які б задовольняли потреби ветеранів російсько-української війни, доволі чутливих у питаннях відновлення свого здоров'я та функціональності.

Водночас експерти відзначають, що «в Україні діє багато програм та ініціатив, які спрямовані на підтримку ветеранів під час переходу до цивільного життя, натомість рівень обізнаності ветеранів щодо гарантованих послуг з реінтеграції та механізмів їх отримання є досить низький, комплексний підхід до організації підтримки відсутній» [13, с. 24]. У розвиток відповідної позиції зауважимо, що переконані у важливості належного інформаційного супроводу діяльності та проєктів, що пов'язані з реабілітацією ветеранів.

На підставі означеного правомірним є твердження про актуальність звернення до теми організації реабілітації ветеранів російсько-української війни. Зокрема, аналіз проблемних питань відповідної сфери спонукає особливу увагу звернути на пошук ефективних шляхів масштабування можливостей реабілітації ветеранів і ветеранок. У зв'язку із цим вважаємо перспективним звернути увагу на потенціал нової – прореабілітаційної, інституалізації фізкультури і спорту, що власне і є метою пропонованого дослідження. При цьому об'єктом пропонованого дослідження є проблематика реабілітації ветеранів російсько-української війни, а предметом – потенціал інституалізації фізкультури і спорту в контексті масштабування можливостей реабілітації відповідної категорії українських громадян і громадянок.

Зауважимо, що у вивчених нами матеріалах такої постановки питання ми не виявили, що уможливило б твердження про новизну заявленого ракурсу наукової уваги до теми реабілітації ветеранів війни.

Матеріал і методи. Пропоноване дослідження ґрунтується на використанні багаторівневого методологічного підходу, який поєднує теоретичний аналіз, опрацювання емпіричних (соціологічних) даних і метод теоретичного узагальнення, що дає можливість різнопланово та всебічно розкрити порушену тему дослідження. Зокрема, методом інформаційного пошуку здійснено вибірку наукової літератури, присвяченої вибраній проблематиці. Формально-логічний метод сприяв визначенню базових для пропонованого дослідження понять: «реабілітація» та «інституалізація фізкультури і спорту». Метод аналізу застосовано під час вивчення наукових напрацювань за темою дослідження, а також під час встановлення колізій і прогалин у сфері реабілітації ветеранів російсько-української війни. Емпіричною основою дослідження стали дані соціологічних опитувань ветеранів російсько-української війни щодо проблематики реабілітації. Метод узагальнення забезпечив формулювання висновків на основі проведеного дослідження щодо потенціалу інституалізації фізкультури і спорту в контексті масштабування можливостей реабілітації вказаної категорії громадян.

Результати дослідження. Під час вивчення теми масштабування можливостей реабілітації ветеранів російсько-української війни через інституалізацію фізкультури і спорту передусім постало принципове методологічне завдання забезпечити термінологічну визначеність базових для нашого дослідження понять, а саме «реабілітація» та «інституалізація фізкультури і спорту».

Щодо змісту поняття «реабілітація», то в розумінні Всесвітньої організації здоров'я (ВООЗ) це «сукупність втручань, спрямованих на оптимізацію функціонування та зменшення інвалідності у людей із захворюваннями у взаємодії з навколишнім середовищем» [20], що на практиці означає вирішення основних проблем зі здоров'ям та зміни навколишнього середовища відповідно до потреб таких людей. В Україні реабілітація потрактовується як комплексний процес від-

новлення людини – психічного й фізичного, що передбачає наполегливу та чітко структуровану роботу пацієнта з групою фахівців. «Справжня доказова реабілітаційна допомога передбачає тісну співпрацю мультидисциплінарної команди фахівців із пацієнтом за індивідуально складеним планом відновлення» [8]. При цьому реабілітація ветеранів війни з інвалідністю потрактовується експертами як діяльність, що «спрямована на максимально можливе відновлення здоров'я та працездатності ветеранів-інвалідів і передбачає повноцінну реалізацію комплексних заходів у сфері медичної, психологічної, фізичної та соціальної реабілітації» [18, с. 11].

Комплексний підхід у процесі реабілітації пов'язують з індивідуальним підходом. Експерти ВООЗ наголошують, що реабілітація є високоорієнтованою на людину, тобто втручання, вибрані для кожної людини, спрямовані на її цілі та вподобання. Показово, що в міжнародній практиці визнано, що «реабілітація може бути надана в багатьох різних місцях, таких як стаціонарні або амбулаторні лікарняні установи, амбулаторні фізіотерапевтичні або ерготерапевтичні практики, а також громадські установи, такі як дім людини, школа або робоче місце» [20]. Такий підхід уможлиблює твердження про особливий реабілітаційний потенціал фізкультури і спорту та їхньої інфраструктури.

Додамо також, що реабілітація, відповідно до її завдань, здійснюється із застосуванням різних форм: медичної (покращення загального стану здоров'я), фізичної (лікувальна фізкультура, масаж, фізіотерапія, протезування) і психологічної (надання психологічної підтримки та психотерапії). Є підстави стверджувати, що фізкультура і спорт здатні позитивно впливати на перебіг і результати реалізації усіх вказаних форм реабілітації, адже «сприяють полегшенню симптомів депресії та стресу, покращують якість життя загалом, зміцнюють самооцінку, соціальні навички та взаємодію з людьми» [17]. Зрештою, відповідна науково-експертна позиція стала важливим мотивом для нашої дослідницької уваги щодо потенціалу інституалізації фізкультури і спорту.

Зауважимо, що інституціоналізація класично потрактовується в теорії управління як «процес створення постійних або тимчасових форм взаємодії і співпраці сторін, які запобігають виникненню конфлікту, допомагають вирішувати суперечливі питання і конструктивно співпрацювати» [12, с. 163]. При цьому інституціоналізація певної сфери (або організації) розглядається як фасилітатор координації діяльності суб'єктів цієї сфери (персоналу організації), забезпечення ідентифікації учасників виробничих відносин або процесів за організаційними цілями, злагодженої роботи та стабільності структурних елементів відповідної сфери діяльності [19].

Фактично інституціоналізація певної сфери може розглядатися як створення структурно-функціональної моделі, елементами якої виступають суб'єкти відповідної сфери, що в межах моделі набувають нових функціональних можливостей або значно розширюють потенціал уже наявних. У цьому контексті методологічним орієнтиром для нас став підхід В. Єлагіна, який запропонував зреалізувати вдосконалення системи соціального захисту військовослужбовців через застосування принципу суспільної взаємодії шляхом поєднання в межах спеціальної моделі (механізму) підсистем, що забезпечують структурно-функціональну взаємодію, і елементів структури, які регулюють відносини всередині кожної окремої підсистеми. «Після об'єднання в єдиний механізм зазначених підсистем було отримано інтегровану в єдиний комплекс систему, що функціонує за заданим алгоритмом відповідно до поставлених завдань» [4, с. 51].

Потрактовувати інституалізацію певної сфери діяльності як засіб набуття нових можливостей в актуальних соціальних обставинах вважаємо за можливе, виходячи з положень ґрунтового дослідження теорії інституціоналізації О. Бенъ. За результатами вказаного дослідження обґрунтовано можливість детермінації інституціоналізації відповідно до субстанціональних, дескриптивних і функціональних характеристик. Зокрема, відповідно до дескриптивних характеристик інституці-

оналізація – «це процес, у результаті якого відповідно до тих чи інших дій чи бездіяння у суспільстві з'являється новий або починає діяти оновлений (реформований) соціальний інститут, здатний як до самовідтворення та внутрішньої узгодженості» [1, с. 187–188]. Отже, інституалізацію доречно застосовувати як інструмент модернізації соціальних інститутів, що полягає у їхньому оновленому структурному й організаційному оформленні з обов'язковим нормативним закріпленням нової структурно-функціональної моделі та притаманої їй системи відносин.

Зауважимо, що в сучасному правознавстві перспективним визначено концепт «юридизації інституціоналізації», під якою розуміється процедура «надання правового змісту загальним процесам створення й укорінення інститутів, яка ґрунтується на двох ключових критеріях: легалізації легітимних інститутів та наявності правової форми їх діяльності» [6, с. 8]. Звернення до ідеї юридизації інституціоналізації містить потенціал впорядкування суспільних відносин і підвищує рівень інституційної та соціальної довіри до відповідних суспільних інститутів, що уможливорює масштабування їхньої функціональної ефективності. Зокрема, вважаємо доречним відповідний підхід застосовувати до фізкультури і спорту з метою набуття цією сферою нових можливостей у ситуації затребуваності масштабування обсягів і якості реабілітації ветеранів російсько-української війни.

У підсумку відзначимо, що в контексті нашого дослідження поняття «інституалізація фізкультури і спорту» розуміємо як створення певної структурно-функціональної моделі, елементами якої виступають суб'єкти відповідної сфери – фізкультури і спорту, що в межах моделі набувають нових функціональних можливостей з обов'язковим нормативним закріпленням.

Особлива увага до інституалізації фізкультури і спорту в контексті масштабування можливостей реабілітації ветеранів та ветеранок зумовлена очевидним потенціалом указаної сфери щодо забезпечення повноцінної реалізації комплексних заходів у сфері медичної,

психологічної, фізичної та соціальної реабілітації. Водночас розвиток фізкультури і спорту, її інфраструктури може сприяти і масштабуванню можливостей реабілітації ветеранів, і забезпеченню комплексу принципів для держави завдань, що передбачені ст. 4 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» [11], а саме: 1) створення реальних можливостей всебічного розвитку особистості та формування здорового способу життя; 2) досягнення фізичної та духовної досконалості людини, формування патріотичних почуттів у громадян; 3) сприяння безперервності та послідовності занять фізичною культурою і спортом громадян різних соціально-демографічних груп. При цьому фізичну культуру і спорт розглядаємо як особливу соціальну систему (соціальний інститут) із характерним набором соціальних функцій (ролей), реалізацію яких забезпечує сукупність організацій і установ, створених для забезпечення комплексу потреб фізичного та духовного (психологічного) розвитку й удосконалення, і які є суб'єктами сфери фізкультури і спорту. Відповідне трактування корелює зі змістом чинного Закону України «Про фізичну культуру і спорт» (1993 р.).

Наголосимо, що вказаним законом визначено, що фізична культура має такі напрями, як-от адаптивний спорт і фізкультурно-спортивна реабілітація. Зміст адаптивного спорту полягає у діяльності суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, яка спрямована на залучення осіб з інвалідністю та/або осіб з обмеженням повсякденного функціонування до занять фізичною культурою з метою «соціально-трудової адаптації та інтеграції в суспільство, сприяння фізичній, психологічній реабілітації, забезпечення можливості ведення самостійного способу життя та залученості до місцевої спільноти» [11]. Зі свого боку, фізкультурно-спортивна реабілітація визначена законодавцем як «система заходів, розроблених із застосуванням фізичних вправ для відновлення здоров'я особи та спрямованих на відновлення і компенсацію за допомогою занять фізичною культурою і спортом функціональних можливостей її

організму для поліпшення фізичного і психологічного стану» [11]. Наведені визначення надають підстави стверджувати, що реабілітація є важливою функцією такого суспільного інституту, як фізкультура і спорт. Це також підтверджується і тим фактом, що до переліку показників стану розвитку фізичної культури і спорту Законом України «Про фізичну культуру і спорт» (1993 р.) віднесено показники рівня залучення осіб з інвалідністю до занять фізкультурно-спортивною реабілітацією.

Принагідно зауважимо, що відповідно до настанов ВООЗ «для того, щоб повною мірою реалізувати соціальні, економічні та медичні переваги реабілітації, своєчасні, високоякісні та доступні реабілітаційні заходи повинні бути доступними для всіх» [20]. Тож логічно, що з початком повномасштабного російського вторгнення державою було вжито заходів для розширення можливостей якісної реабілітації військовослужбовців та цивільних, які зазнали поранень і травм. Щоб реабілітаційна допомога стала доступнішою, наприкінці 2022 року Програму медичних гарантій розширили новими пакетами: «Реабілітаційна допомога дорослим та дітям в стаціонарних умовах» та «Реабілітаційна допомога дорослим та дітям в амбулаторних умовах». При цьому послуги з реабілітації є доступними й безоплатними та повністю покриваються Національною службою здоров'я України в рамках Програми медичних гарантій [8]. Нині амбулаторну та стаціонарну реабілітаційну допомогу в Україні надають уже 567 медзакладів (з них 478 – комунальні заклади), де працює вже 11 тис. фахівців, що в сім разів більше, ніж три роки тому [9].

Між тим аналіз та опрацювання емпіричних (соціологічних) даних і наукових праць, присвячених відповідній проблематиці, надає підстави констатувати низку колізій і проблем у сфері реабілітації ветеранів.

Зокрема, опитування, що його провів Український ветеранський фонд у жовтні – листопаді 2024 року [14], наочно засвідчує, що серед ветеранів і ветеранок є очевидне незадоволення рівнем послуг стосовно

медичної допомоги та психологічної реабілітації. Так, 21,7 % опитаних (третя позиція в рейтингу негативу) заявили про незадоволення послугами психологічної реабілітації. А задоволених психологічною реабілітацією було лише 6 % [14, с. 7]. У межах вказаного опитування також констатовано, що повністю задоволеним потребами у фізичній реабілітації та протезуванні вважає себе лише кожен десятий учасник опитування. Натомість 38 % респондентів вважають потреби у фізичній реабілітації зовсім не задоволеними, ще 25 % оцінюють ці потреби як незабезпечені.

В опрацьованих нами дослідженнях щодо проблематики реабілітації організації реабілітації ветеранів російсько-української війни та їхньої подальшої соціальної реінтеграції також констатовано, що, попри зусилля держави щодо ветеранської політики в Україні, більшість ветеранів повідомляють про переважно негативний досвід взаємодії з державними установами. «Основними проблемами є байдужість державних службовців, порушення прав, відсутність доступу до необхідної інформації та упереджене ставлення до ветеранів» [5, с. 180]. Крім того, наявні факти чисельних скарг від військовослужбовців про відсутність належної діагностики, необхідного лікування та невідповідні загальні умови лікування. «Це, з одного боку, зменшує бойовий потенціал військових, з іншого – призводить до погіршення їх медичних станів та збільшує навантаження на систему охорони здоров'я у майбутньому» [3, с. 43].

Окремо звернемо увагу, що дослідниками проблематики забезпечення інформаційної безбар'єрності реабілітаційних програм медичних закладів констатується відсутність стандартизованого інструментарію для комплексної оцінки доступності інформації про реабілітаційну допомогу на вебресурсах медичних закладів [2]. Інакше кажучи, є підстави говорити про очевидну проблему належного інформаційного супроводу наявних можливостей реабілітації ветеранів російсько-української війни. Наприклад, у Рівненській області досліджувалися на предмет інформаційної доступності медичні уста-

нови, які надають послуги з реабілітаційної допомоги за пакетами НСЗУ № 53 та № 54. З'ясувалося, що переважно медичні заклади – 6 із 23 – не мають діючого вебсайту, що значно ускладнює онлайн-доступ до інформації про реабілітаційні послуги. «Серед тих, хто має вебсайти, спостерігається неоднорідність у легкості знаходження інформації про реабілітаційні програми, а також у повноті та ясності представленого контенту» [2, с. 88].

Іншим аспектом забезпечення інформаційної безбар'єрності реабілітаційних програм медичних закладів і загалом соціального захисту та забезпечення ветеранів російсько-української війни є складність нормативно-правової бази, ще регулює відповідну сферу, та недостатній рівень інформаційного супроводу щодо правових питань. Як відзначають представники волонтерського сектору, чинні «нормативно-правові документи складні для ознайомлення, використати їх для захисту власних прав може лише людина, яка має юридичну освіту. Переважна більшість ветеранів війни потребують юридичних консультацій та юридичного супроводу щодо оформлення гарантованих державних допомог» [13, с. 23]. Означене зумовлює потребу в підвищенні поінформованості учасників бойових дій та ветеранів стосовно чинних норм і гарантій соціальної підтримки, зокрема щодо послуги з реабілітаційної допомоги за пакетами НСЗУ.

Як наголошувалося вище, указані проблеми зумовили нашу увагу до потенціалу інституалізації фізкультури і спорту, який ми розглядаємо як перспективний у контексті масштабування можливостей реабілітації ветеранів російсько-української війни. Зі свого боку, результатом інституалізації фізкультури і спорту має стати створення певної структурно-функціональної моделі, елементами якої виступатимуть суб'єкти відповідної сфери, що в межах моделі набувають нового функціоналу з обов'язковим нормативним закріпленням.

Дискусія. Конкретизуючи ідею інституалізації фізкультури і спорту, маємо зауважити, що йдеться про напрацювання структурно-

функціональної моделі, у межах якої суб'єкти сфери фізичної культури і спорту – відповідні заклади – набудуть нові функціональні можливості у сфері реабілітаційної діяльності. Передусім маємо на увазі таку форму реабілітації, як фізична (лікувальна фізкультура, масаж, фізіотерапія), а також окремі елементи медичної та психологічної, зміст яких у закладах фізичної культури і спорту має стати предметом окремої наукової дискусії.

Щодо суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, які перспективні з погляду включення до запропонованої структурно-функціональної моделі, то тут ми орієнтуємося на Закон України «Про фізичну культуру і спорт». Цим актом визначено, що суб'єктами сфери фізичної культури і спорту є фізичні або юридичні особи, які провадять свою діяльність з метою розвитку фізичної культури і спорту. Зокрема, до переліку таких суб'єктів законодавець відніс заклади фізичної культури і спорту [11]. При цьому вказаний Закон пропонує перелік закладів фізичної культури і спорту, з якого в контексті реабілітаційного потенціалу передусім цікаві спортивні клуби, центри студентського спорту закладів вищої освіти, фізкультурно-оздоровчі заклади, центри фізичного здоров'я населення, центри фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю. Указані заклади можуть стати елементами структурно-функціональної моделі з масштабування можливостей реабілітації ветеранів російсько-української війни. Цьому сприятиме їх інституалізація, що передбачатиме:

1) доповнення Закону України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» від 6 жовтня 2005 року № 2961-IV. Зокрема:

– ст. 12. «Структура системи реабілітації осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю» – положенням, що включатиме до відповідної структури спортивні клуби, центри студентського спорту закладів вищої освіти, фізкультурно-оздоровчі заклади, центри фізичного здоров'я населення, центри фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю;

– ст. 25. «Форми реабілітаційних заходів» – положенням, що реабілітаційні послуги надаються особам з інвалідністю суб'єктами

сфери фізичної культури і спорту, уповноваженими (можливо, ліцензованими) органом державної виконавчої влади у сфері охорони здоров'я;

– ст. 40. «Фізкультурно-спортивна реабілітація» – положенням, що фізкультурно-спортивна реабілітація осіб з інвалідністю може здійснюватися суб'єктами сфери фізичної культури і спорту, уповноваженими (ліцензованими) органом державної виконавчої влади у сфері охорони здоров'я на реабілітаційну діяльність;

– ст. 42. «Фінансове забезпечення системи реабілітації осіб з інвалідністю» – положенням, що уповноважені (ліцензовані) органом державної виконавчої влади у сфері охорони здоров'я на реабілітаційну діяльність суб'єкти сфери фізичної культури і спорту мають право на бюджетне фінансування заходів з реабілітації осіб з інвалідністю;

2) доповнення Закону України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» від 3 грудня 2020 року № 2961-IV. Зокрема:

– ст. 9. «Визначення суб'єктів реабілітації» – положенням, що уповноважені (ліцензовані) органом державної виконавчої влади у сфері охорони здоров'я на реабілітаційну діяльність суб'єкти сфери фізичної культури і спорту належать до суб'єктів, що здійснюють організацію реабілітації або сприяють їй;

– ст. 11. «Реабілітаційні заклади, відділення, підрозділи» – положенням, що до реабілітаційних відділень, підрозділів належать відділення післягострої та довготривалої реабілітації, створені на базі суб'єктів сфери фізичної культури і спорту (незалежно від відомчого підпорядкування, типу та форми власності), уповноважених (ліцензованих) органом державної виконавчої влади у сфері охорони здоров'я на реабілітаційну діяльність;

3) доповнення Закону України «Про фізичну культуру і спорт» від 24 грудня 1993 року № 3808-XII. Зокрема:

– ст. 1. «Основні терміни та їх визначення» – терміном «суб'єкти реабілітації» у такому значенні: суб'єкти сфери фізичної культури і спорту, уповноважені (ліцензовані)

органом державної виконавчої влади у сфері охорони здоров'я на реабілітаційну діяльність.

Запропонована новелізація вказаних вище нормативно-правових актів забезпечуватиме нову – прореабілітаційну – інституалізацію фізкультури і спорту, виходячи із завдань масштабування можливостей реабілітації ветеранів війни. Водночас це сприятиме не лише набуттю нового функціонального навантаження закладів фізкультури і спорту, але і їхньому новому ціннісному виміру та соціальному статусу й ролі у сфері національної ветеранської політики.

Висновки. Пропоноване дослідження виконано в контексті пошуку шляхів і способів масштабування можливостей реабілітації ветеранів та ветеранок російсько-української війни. Оскільки науково доведено, що фізкультура і спорт здатні позитивно впливати на перебіг і результати реалізації різних форм реабілітації, це стало мотивом для спеціальної дослідницької уваги щодо потенціалу інституалізації фізкультури і спорту.

У роботі обгрунтовано, що інституціоналізація певної сфери може розглядатися як створення структурно-функціональної моделі, елементами якої виступають суб'єкти відповідної сфери, що в межах моделі набувають нових функціональних можливостей або значно розширюють потенціал уже наявних. Зі свого боку, у контексті пропонованого дослідження поняття «інституалізація фізкультури і спорту» детерміноване як створення певної структурно-функціональної моделі, елементами якої виступають суб'єкти відповідної сфери – фізкультури і спорту, що в межах моделі набувають нових функціональних можливостей, зокрема у сфері реабілітації, з обов'язковим нормативним закріпленням.

Логіка наведеного визначення зумовила потребу сформулювати систему змін і доповнень до нормативно-правових актів, що регламентують реабілітаційну практику в Україні. Відповідні пропозиції у разі їхньої практичної реалізації сприятимуть масштабування можливостей реабілітації ветеранів і ветеранок російсько-української війни. Крім

того, запропонована інституалізація фізкультури і спорту в перспективі сприятиме перетворенню закладів фізичної культури і спорту на нові ветеранські простори, а також набуттю спортивної інфраструктури нової соціальної ролі в плані соціальної реабілітації українців, які гідно виконали свій обов'язок перед державою.

Насамкінець зауважимо, що автори розуміють дискусійний характер запропонованої ідеї та матеріалу, потребу у їх подальшому опрацюванні й розвитку, тому тема пропонуваної інституалізації фізкультури і спорту стане предметом подальших досліджень.

Інформація про конфлікт інтересів. Відсутній конфлікт інтересів.

Література

1. Бенъ О.Т. Інституціоналізація: теоретична інтерпретація поняття. *Вісник Львівського університету. Серія соціологічна*. 2012. № 6. С. 181–190.
2. Василів В.Б., Безтелесна Л.І., Тихончук Л.Х. Забезпечення інформаційної безбар'єрності реабілітаційних програм медичних закладів Рівненської області. *Rehabilitation & Recreation*. 2025. Т. 19 №. 2. С. 77–92.
3. Власенко Р.В., Гушук І.В., Жаліло Я.А. та ін. Державна політика щодо ветеранів війни : аналітична доповідь / за наук. ред. Я.А. Жаліла. Київ : НІСД, 2025. 118 с.
4. Єлагін В. Механізм соціального захисту військовослужбовців в Україні в сучасних умовах. *Collection of Scientific Papers «SCIENTIA»*. Sydney (Australia), 2024. Р. 48–53.
5. Коваль Г.В., Мурашко Д.М. Державна ветеранська політика: виклики сьогодення. *Право та державне управління*. 2024. № 4. С. 176–182.
6. Ковбасюк С. В. Інституційна характеристика сучасної держави: теоретико-правове дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2021. 225 с.
7. Махлузарідес М., Харченко В., Серeda П. Адаптація до цивільного життя: ключові напрями для посилення реінтеграції ветеранів та ветеранок в Україні Результати дослідження reSCORE у 2024 році. Київ : reSCORE, 2024. 69 с. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2025-08/pub_unukr24_veterans-adapting-to-civilian-life_ukr_2208.pdf (дата звернення: 28.10.2025).
8. Міністерство охорони здоров'я України. Актуальна інформація з реабілітації. 2025. URL: <https://moz.gov.ua/uk/aktualna-informacija-z-reabilitacii> (дата звернення: 28.10.2025).
9. Національна служба здоров'я України. Укладені договори про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій. 29.10.2025. URL: <https://nszu.gov.ua/dashboards/ukladeni-dogovori-pro-medicne-obslugovuvannia-nasel> (дата звернення: 28.10.2025).
10. Ніжейко К.А., Ковалівська К.В. Реінтеграція ветеранів у цивільне життя: міжнародний досвід та особливості в Україні. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 67. С. 1–9. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4850> (дата звернення: 28.10.2025).
11. Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 24 грудня 1993 року № 3808-XII (зі змінами та доповненнями). Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text> (дата звернення: 28.10.2025).
12. Сорока С.В., Лізаковська С.В. Особливості інституціоналізації співпраці органів публічного управління з організаціями громадянського суспільства. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2021. № 2 (77). С. 161–169.
13. Тілікіна Н., Пеша І. Державна ветеранська політика України та шляхи забезпечення її ефективності. *Електронне наукове видання «Публічне адміністрування та національна безпека»*. 2023. № 5. С. 1–38. <https://doi.org/10.25313/2617-572X-2023-5-8984>.
14. Український ветеранський фонд. Результати шостого опитування українського ветеранського фонду потреби ветеранів і ветеранок. Київ, 2024. 15 с. URL: <https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2024/11/Opytuvannia-veteraniv-zhovten-2024.pdf> (дата звернення: 28.10.2025).
15. Український ветеранський фонд. Річний звіт українського ветеранського фонду за 2024 рік. Київ, 2024. 19 с. URL: <https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/doc/report-2024.pdf> (дата звернення: 28.10.2025).
16. Укрінформ. В Україні понад 130 тисяч ветеранів з інвалідністю. 04.09.2025. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/4032820-v-ukraini-ponad-130-tisac-veteraniv-z-invalidnistu.html> (дата звернення: 28.10.2025).

17. Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України. Як заняття спортом покращує ваш психоемоційний стан та зміцнює психічне здоров'я? 09.09.2023. URL: [https://phc.org.ua/news/yak-zanyattya-sportom-pokraschue-vash-psikhoemociniy-stanta-zmicnyue-psikhichne-zdorovya#:~:text](https://phc.org.ua/news/yak-zanyattya-sportom-pokraschue-vash-psikhoemociniy-stanta-zmicnyue-psikhichne-zdorovya#:~:text=(data%20zverнення:28.10.2025)) (дата звернення: 28.10.2025).

18. Klos L.Ye., Blavt O.Z., Kovalchuk O.P. Implementation of Complex Rehabilitation of Disabled Veterans of the Russian-Ukrainian War in Institutions of Higher Education. *Rehabilitation & Recreation*. 2024. Vol. 18 №. 3. P. 10–21.

19. Selznick Ph. Institutionalism “Old” and “New”. *Administrative Science Journal*. 1996. № 41. P. 270–278.

20. World Health Organization. Rehabilitation. 22.04.2024. URL: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/rehabilitation> (дата звернення: 28.10.2025).

References

1. Ben, O.T. (2012). Instytutstionalizatsiia: teoretychna interpretatsiia poniattia [Institutionalization: theoretical interpretation of the concept]. *Visnyk of the Lviv University. Series Sociology*, 6, 181–190 [in Ukrainian].

2. Vasylyv, V.B., Beztelesna, L.I., Tykhonchuk, L.Kh. (2025). Zabezpechennia informatsiinoi bezbar'iernosti reabilitatsiinykh prohram medychnykh zakladiv Rivnenskoï oblasti [Ensuring information accessibility of rehabilitation programs in medical institutions of the Rivne region]. *Rehabilitation & Recreation*, 19 (2), 77–92 [in Ukrainian].

3. Vlasenko, R.V., Hushchuk, I.V., Zhalilo, Ya.A. et al. (2025). Derzhavna polityka shchodo veteraniv viiny: analitychna dopovid [State policy towards war veterans: analytical report]. Ya.A. Zhalilo (Ed.). Kyiv: NISD [in Ukrainian].

4. Yelahin, V. (2024). Mekhanizm sotsialnoho zakhystu viiskovosluzhbovtiv v Ukraini v suchasnykh umovakh [The mechanism of social protection of military personnel in Ukraine in modern conditions]. *Collection of Scientific Papers “SCIENTIA”*. Sydney (Australia), 48–53 [in Ukrainian].

5. Koval, H.V., Murashko, D.M. (2024). Derzhavna veteranska polityka: vyklyky sohodennia [State veterans policy: current challenges]. *Pravo ta derzhavne upravlinnia – Law and public administration*, 4, 176–182 [in Ukrainian].

6. Kovbasiuk, S.V. (2021). Instytutsiina kharakterystyka suchasnoi derzhavy: teoretyko-pravove doslidzhennia [Institutional characteristics of the modern state: theoretical and legal research]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Odesa [in Ukrainian].

7. Makhlyuzarides, M., Kharchenko, V., Sereda, P. (2024). Adaptatsiia do tsyvilnoho zhyttia: kliuchovi napriamy dlia posylennia reintehratsii veteraniv ta veteranok v Ukraini Rezultaty doslidzhennia reSCORE u 2024 rotsi [Adaptation to civilian life: key areas for strengthening the reintegration of veterans in Ukraine Results of the reSCORE study in 2024]. Kyiv: reSCORE. Retrieved from https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2025-08/pub_unukr24_veterans-adapting-to-civilian-life_ukr_2208.pdf [in Ukrainian].

8. Ministerstvo okhorony zdorovia Ukrainy (2025). Aktualna informatsiia z reabilitatsii [Current information on rehabilitation]. Retrieved from <https://moz.gov.ua/uk/aktualna-informacija-z-reabilitacii> [in Ukrainian].

9. Natsionalna sluzhba zdorovia Ukrainy (2025). Ukladeni dohovory pro medychne obsluhovuvannia naselennia za prohramoiu medychnykh harantii [Contracts for medical care for the population under the medical guarantee program have been concluded]. Retrieved from <https://nszu.gov.ua/dashboards/ukladi-dogovori-pro-medicne-obslugovuvannia-nasel> [in Ukrainian].

10. Nizheiko, K.A., Kovalivska, K.V. (2024). Reintehratsiia veteraniv u tsyvilne zhyttia: mizhnarodnyi dosvid ta osoblyvosti v Ukraini [Reintegration of veterans into civilian life: international experience and specifics in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*, 67, 1–9. Retrieved from <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4850> [in Ukrainian].

11. Verkhova Rada Ukrainy (1993). Pro fizychnu kulturu i sport: Zakon Ukrainy vid 24 hrudnia 1993 roku № 3808-XII (zi zminamy ta dopovnenniamy). [On Physical Culture and Sports: Law of Ukraine No.3808-XII of December 24, 1993 (as amended)]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text> [in Ukrainian].

12. Soroka, S.V., Lizakovska, S.V. (2021). Osoblyvosti instytutsionalizatsii spivpratsi orhaniv publichnogo upravlinnia z orhanizatsiiami hromadianskoho suspilstva [Peculiarities of institutionalization of cooperation

13. Tilikina, N., Piesha, I. (2023). Derzhavna veteranska polityka Ukrainy ta shliakhy zabezpechennia yii efektyvnosti [State veteran policy of Ukraine and ways to ensure its effectiveness]. *Elektronne naukove vydannia "Publichne administruvannia ta natsionalna bezpeka" – Electronic scientific publication "Public Administration and National Security"*, 5, 1–38. <https://doi.org/10.25313/2617-572X-2023-5-8984> [in Ukrainian].

15. Ukrainskyi veteranskyi fond (2024). Richnyi zvit ukrainskoho veteranskoho fondu za 2024 rik [Annual report of the Ukrainian Veterans Fund for 2024]. Kyiv. Retrieved from <https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/doc/report-2024.pdf> [in Ukrainian].

over 130,000 disabled veterans in Ukraine]. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/4032820-v-ukraini-ponad-130-tisac-veteraniv-z-invalidnistu.html> [in Ukrainian].

18. Klos, L.Ye., Blavt, O.Z., Kovalchuk, O.P. (2024). Implementation of Complex Rehabilitation of Disabled Veterans of the Russian-Ukrainian War in Institutions of Higher Education. *Rehabilitation & Recreation*, 18 (3), 10–21.

20. World Health Organization (2024). Rehabilitation. Retrieved from <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/rehabilitation>.

Published on: 31.12.2025